

Český Krumlov

Kraj: Jihočeský

Správní obvod: Český Krumlov

Nadmořská výška: 492 m n. m.

Počet obyvatel: 11 864

Adresa URL: www.mu.ckrumlov.cz

Okres: Český Krumlov

GPS souřadnice: 48.812735N, 14.317466E

První pís. zmínka: 1253 (772 let)

PSČ: 381 01

Historie obce Český Krumlov

Jméno města Krumlov je odvozeno z německého výrazu "Krumme Aue", který je překládán jako "Křivý luh". Tento název byl odvozen z přírodních podmínek, konkrétně z tvaru území, na němž se město rozkládá - to leží v esovitě zakřivených meandrech řeky Vltavy. Na latinských listinách je nazýváno Crumlovia či Crumlovium. První zmínka je zachována v písemnosti z roku 1253, kde je Krumlov označován coby Chrumbenowe.

Tok řeky Vltavy byl přirozeným komunikačním vstupem do těchto oblastí. Nejstarší osídlení spadá do starší doby kamenné (paleolitu 70 000 - 50 000 let před naším letopočtem). Masovější osídlení lokality je zaznamenáno v době bronzové (1 500 let před naším letopočtem). Keltské osídlení je doloženo v mladší době železné (cca od 400 let před naším letopočtem) a slovanské osídlení je datováno od 6. století našeho letopočtu. Slované byli zastoupeni dvěma kmeny - jednalo se o Boletice a Doudleby.

Trasy vedoucí podél řeky Vltavy se za raného středověku ustálily v obchodní stezky. V 9. století území patřilo patrně českému knížecímu rodu Slavníkovců. Ti byli roku 995 vyvražděni konkurenčním knížecím rodem Přemyslovců. Přemyslovci tak získali i tuto oblast. V souladu s uplatňováním principů vnitřní kolonizace a udělováním panovnických držav v léno členům panovnické družiny získávají pak od vládnoucích Přemyslovců tyto državy jejich družiníci - Vítkovci. Původ rodu Vítkovců je podle legendy již v antickém Římě. Vítkovci byli podle tohoto podání spřízněni s římským rodem Ursini, který měl sídlit na hoře "Mons Rosarum" nedaleko města Říma. Poté, co byl v roce 546 Řím vypleněn hordami vizigótského vůdce Totily, rod opustil Řím a jeden z jeho členů jménem Vítek se ženou a potomkem putoval severním směrem přes Dunaj a nakonec se usadil v jižních Čechách. Tam založil nový rod, postupem doby získal rozlehlé državy, které pak před svou smrtí rozdělil mezi svých pět synů. Každý syn zároveň dostal do znaku pětilistou růži, která svou barvou symbolizovala jednotlivá panství.

Skutečnost se však od legendy poněkud odlišuje. Vítek nepřišel do jižních Čech v 6., nýbrž ve 12. století, a to nikoliv z italského rodu Ursini, ale z družiny českého knížete z rodu Přemyslovců. V roce 1173 je zmiňován Vítek z Prčice jako vyslanec k císaři Friedrichu Barbarossovi a roku 1179 se pak patrně usadil v jižních Čechách. O jeho vlivu svědčí i ta skutečnost, že jeho državy nepodléhaly tzv. právu odúmrti, což znamenalo, že po jeho smrti majetek nepřipadl zpět přemyslovskému knížeti. Vítek směl se svým majetkem volně disponovat, a tak ho rozdělil ve skutečnosti mezi čtyři své syny - Jindřicha z Hradce, Vítka II. staršího - předchůdce rodu pánů z Krumlova, Vítka III. mladšího - zakladatele rožmberského rodu a Vítka IV. Mezi vítkovské državy se patrně v té době řadila nově založená sídla Nové Hrady,

Rožmberk, Třeboň a Krumlov, který měl být jejich v pořadí již čtvrtým hradem. Tento významný historický okamžik je zachycen na obraze "Dělení rúží", který je v současnosti součástí prohlídkové trasy zámku Český Krumlov.

Roku 1251 získal král Přemysl Otakar II. prostřednictvím sňatku s Annou Marií Babenberskou rakouské země. Přemysl Otakar II. usiloval promyšlenou kolonizační politikou zalidnit dosud spoře osídlené šumavské oblasti na česko-rakouském pomezí, a propojit tak své dosavadní državy v Čechách s nově získanými územími v Rakousku. Při těchto snahách zasahoval ovšem i do oblastí, které byly dosud výsostnou doménou rodu Vítkovců. Vytvářela se jednotlivá ohniska střetů krále s tehdy nejmocnějším šlechtickým rodem v zemi. Spory vznikaly např. ohledně založení královského města Českých Budějovic nebo o cisterciácký klášter Zlatou Korunu (založený r. 1263 Přemyslem Otakarem II.), který měl omezovat vliv rožmberského kláštera ve Vyšším Brodě (založený r. 1259 Vokem z Rožmberka). Mezi Přemyslem Otakarem II. a členy jednotlivých větví rodu Vítkovců docházelo k četným neshodám i ozbrojeným střetům, které ve svých důsledcích vedly k oslabení mocenské pozice Přemysla Otakara II.

Roku 1253 bylo poprvé zmíněno jméno Krumlova na listině moravského markraběte a rakouského a štyrského vévody Otakara, budoucího českého krále Přemysla Otakara II., ve které je mezi svědky uváděn Vítek z Krumlova (Witigo De Chrumbenowe). Město vznikalo ve dvou stavebních etapách. Jeho první část vznikala spontánně pod krumlovským hradem. Nazývala se Latrán a osídlili ji především lidé, jejichž existence byla spjata se zajišťováním hospodářského chodu hradu. K názvu a vzniku této části města se rovněž váže legenda. Hrad a město vznikly podle jejího znění v místech, kde Vítkovci rozeznali loupežnickou bandu, která zde přepadávala. A na paměť skutečnosti, že se v těch místech skrývali lotři, dostala prý tato část města název Latrán (Pověsti a legendy města Český Krumlov). Skutečnost je však mnohem prozaičtější - *latus* znamená latinsky postranní část a označovaly se tak usedlosti vybudované vedle hradu.

Druhá část města byla typickým příkladem osídlení založeného na "zelené louce", tzn. v místech, kde dosud žádné sídliště nestálo. Tím byla umožněna dispozice města ve tvaru typického kolonizačního půdorysu s kvadratickým náměstím v centru, z jehož rohů vybíhají ulice směřující k městským hradbám. Tato část města byla jako obchodní osada poprvé zmíněna r. 1274, kdy se připomíná její první rychtář Sipota. Již od počátků byla mezi obyvatelstvem zastoupena jak česká, tak i německá národnost, sporadicky se vyskytovali i Italové. První písemné zmínky o skutečném městě pocházejí již z roku 1309 z listiny Jindřicha I. z Rožmberka.

Listina Jindřicha I. z Rožmberka z roku 1309, ve které je Český Krumlov poprvé označen jako město.

Listina českokrumlovské městské rady z roku 1336 s nejstarší známou pečetí Čekého Krumlova Roku 1302 vymřela krumlovská větev Vítkovců a jejich državy by bývaly měly podle práva odúmrti připadnout králi. Krumlovské panství v té době tvořila již poměrně rozvětvená síť hradů a poddanských městeček, které byly zdroji četných šlechtických příjmů. Člen další vlivné větve rodu Vítkovců, Jindřich z Rožmberka, si však na králi Václavu II. vymohl porušení práva odúmrti a převedení krumlovských panství do držení Rožmberků. Ti také posléze učinili Krumlov hlavním sídlem svého rodu.

Město i hrad za vlády rodu Rožmberků zaznamenaly největší rozkvět. Rozvíjela se řemesla a obchod, stavěly se honosné měšťanské domy, město bylo nadáno nejrůznějšími právy, jako právem milovým, várečným, trhovým. Byly vystavěny masné krámy, pivovary, dvakrát ročně se konal jarmark. K

roku 1376 čítalo město 96 domů.

Petr I. z Rožmberka byl významnou osobností, která dala městu tvářnost ve 14. století. Byl vychován v cisterciáckém klášteře ve Vyšším Brodě a tato výchova formovala i další vývoj jeho osobnosti. Za jeho vlády byl zaznamenán značný rozmach rožmberského panství. Petr se stal prvním mužem soudobé politiky a zároveň nejbohatším šlechticem země. V Krumlově založil kostel sv. Víta, špitál s kostelem sv. Jošta na Latránu, povolal do města klarisky a františkány a na hradě nechal vystavět kapli sv. Jiří. Dosáhl na žádost u krále Jana Lucemburského povolání Židů do města. Židům byla vyhrazena zvláštní ulice a starali se především o správu rožmberských financí ve funkci komořích. Ve všech aspektech se Petr snažil vyrovnat lesku královského dvora, dokonce se oženil s vdovou po zavražděném králi Václavu III. Violou Těšínskou. I Petrovi synové působili v královských službách, jeho nejstarší syn Jindřich padl roku 1346 po boku Jana Lucemburského v bitvě stoleté války u Kresčaku.

Patnáctému století dala v Krumlově výraz především osobnost Oldřicha II. z Rožmberka. Za jeho vlády došlo k maximálnímu územnímu rozmachu panství, především v souvislosti s jeho obratnou politikou v období husitských válek. Oldřich byl zprvu podporovatelem husitského hnutí, především co se týkala sekularizace církevních majetků. Při nich se značně obohatil, mj. i pozemkovými zisky v neprospěch cisterciáckého kláštera Zlaté Koruny či Milevska. Po utišení husitských bouří konvertoval opět na stranu katolické církve a jeho dvůr v Krumlově se stal útočištěm katolické inteligence a umělců vypuzených z Prahy. Jeho dvůr se stal politickým centrem a oporou papežské rekatolizace a zároveň sdružoval osobnosti umožňující postupnou recepci myšlenek humanismu a renesance v českém prostředí.

Ve dvacátých letech 15. století byl rovněž obměněn způsob městské správy - do jejího čela byl postaven purkmistr, který stál v čele dvanáctičlenné "městské rady" - konšelů. Konšelé se vždy po měsíci ve funkci purkmistra střídali. Vedle purkmistra a konšelů byl důležitou osobou i městský rychtář, který vykonával policejní a soudní pravomoc. Společně s městskou čili velkou radou působila ještě tzv. malá rada jejíž členové se nazývali městskými staršími. Latrán měl samostatného rychtáře a své vlastní zastoupení v městské radě. Na správě města se podíleli pouze zámožnější měšťané jako řezníci, sladovníci a soukeníci. Chudší měšťané přístup k funkcím v městské radě zpravidla neměli. Konšelé v městské radě museli být schvalováni rožmberskou vrchností.

V poslední třetině 15. století dostalo město povolení ke konání pravidelných týdenních a výročních trhů. Trhy se konaly pravidelně každý týden v pondělí; výroční pak začínaly vždy v neděli před svatým Havlem a trvaly 8 dní. Postupně byly městu panovníky povoleny čtyři výroční trhy, dále pak trh koňský a dobytčí. Krumlovští obchodovali s městy v Čechách a v Horním Rakousku. V tomto období se v Krumlově datují rovněž počátky těžby stříbra, jež byla podporována vrchností i městskou správou, a město se dokonce po určitou dobu nazývalo svobodným horním městem.

Šestnácté století bylo dobou vlády posledních Rožmberků, kteří se nicméně maximální měrou podíleli na vytvoření dnešní tvářnosti města i jeho okolí. Renesanční kavalír Vilém z Rožmberka, nejvýraznější šlechtická osobnost soudobé politiky a kultury, byl především iniciátorem přestavby městských domů i zámku do renesanční podoby. Dne 14. 8. 1555 spojil Vilém dosud samostatné městské části - Latrán a Staré město - v jeden celek, aby tak zabránil neustálým sporům o jednotlivá privilegia. Latrán měl do té doby prakticky postavení samostatné správní jednotky a docházelo k častým sporům mezi jeho obyvateli a obyvateli druhé části města, zejména o právo vaření bílého pšeničného piva, jež bylo v té době velice žádaným, a tudíž i výnosným produktem. Další problémy

s sebou přinášelo zejména placení příspěvků na vydržování fary, kostela, mostů, obecního pastýře a posla.

Petr Vok z Rožmberka, poslední člen rodu, byl v důsledku svého zadlužení donucen postoupit roku 1601 Krumlov císaři Rudolfovi II. Habsburskému, který sem na krátkou dobu dal umístit svého levobočka dona Julia d'Austria. V lednu 1611 město čelilo náporu pasovských vojsk, za třicetileté války bylo obsazeno císařskými vojsky a roku 1648 došlo ke vpádu Švédů. Třicetiletá válka přinesla městu také novou vrchnost, císař Ferdinand II. Habsburský jej roku 1622 udělil štýrskému rodu Eggenberků za to, že ho v průběhu třicetileté války finančně podporovali. Eggenberkové měli Český Krumlov v držení po tři generace. Až ve své třetí generaci, v osobnosti Jana Kristiána I. z Eggenberku, tento rod výrazněji ovlivnil vzhled města i zámku velkorysou stavební činností a bohatým kulturně společenským děním.

Český Krumlov před rokem 1835, olej na plátně, sbírkový fond Okresního vlastivědného muzea v Českém Krumlově Rod Eggenberků vymřel počátkem 18. století a roku 1719 nastupují na Krumlov jejich dědicové - Schwarzenberkové. Za vlády Josefa Adama ze Schwarzenberku Český Krumlov potřetí překročil pomyslné hranice provincionality a úrovní svého stavebního dění, kulturního a společenského života se zařadil na úroveň předních šlechtických sídel ve střední Evropě.

Vzorem pro budování šlechtického dvora a standardu životního stylu byla samotná císařská rezidence ve Vídni. V 19. století Český Krumlov ztratil svůj charakter šlechtické rezidence a město nebylo ani tehdy průmyslovým centrem. To jsou důvody, proč si město uchovalo svůj renesančně barokní charakter a mladší stavební zásahy se ho dotkly pouze v nepodstatné míře.

V polovině 19. století čítalo město na 5 000 obyvatel. Byl zde ubytován prapor pěšího vojska, působily zde dvě obecně vzdělávací školy, hudební škola a tzv. pracovní škola, kde se pečovalo o vzdělání dětí, jejichž rodiče zemřeli, anebo se o své děti nestarali. Ve městě fungovaly dva pivovary (knížecí a městský), dvě papírny, tři mlýny, přádelna lnu a továrna na sukno. Rovněž architektonická tvář města zaznamenala v 19. století mnohé změny. Byly zrušeny městské hradby, a až na jednu (Budějovickou), i všechny městské brány. Poblíž zámecké zahrady byly v závěru 19. století otevřeny tuhové doly, provoz zahájila továrna na lišty a rámečky a nový papírenský závod ve Větrní.

Již v 19. století jsou zaznamenány občasná národnostní třenice mezi českým a německým obyvatelstvem. Po vyhlášení Československé republiky roku 1918 reagovala německá část obyvatelstva vyhlášením samostatné šumavské župy

Pohled na město Český Krumlov od Vyšehradu, historické foto
Vzducholod' Zeppelin letí nad Českým Krumlovem, historické foto

Böhmerwaldgau, která měla být součástí nového rakouského státu. Toto hnutí bylo vojensky potlačeno a Krumlov byl 28.11.1918 obsazen českou brannou mocí. Výnosem ministerstva vnitra z 30.4.1920 byl dosavadní název města Krumlov nahrazen názvem Český Krumlov, který byl uváděn již v roce 1439. Za druhé světové války neprobíhaly v Krumlově žádné výrazné boje, nedošlo ani k bombardování. Krumlov byl v roce 1945 osvobozen americkými vojsky a po osvobození došlo k odsunu obyvatelstva německé národnosti. Od poloviny 60. let 20. století je věnována péče o uchování památkové hodnoty města Český Krumlov (r. 1963 vyhlášena městská památková rezervace), které je dnes zařazeno do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO (od r. 1992).

